

A „feleségek felesége” – családi körben Buza Péter: *Bagolyröpte Pest felett. Szendrey Júlia nemzetsége*, Városvédő Egyesület, Budapest, 2016.

Buza Péter a közelmúltban jelentette meg *Bagolyröpte Pest felett* című dokumentumkötetét, amely összegzi és új kutatási eredményekkel gazdagítja a Szendrey Júliáról és leszármazottairól szóló szakirodalmat.

A szerző könyvében Petőfi Sándor özvegyének és családjának 1849 utáni történetével foglalkozik. Az általa felvázolt összefüggések néhány fontos tényre épülnek, amelyeket – a problémák mélyebb megértése érdekében – feltétlenül ismertetnem kell az olvasóval.

Szendrey Júlia – sokak megdöbbenésére – egy évvel Petőfi Sándor halála után, 1850 júliusában férjhez ment Horvát Árpád történészhez. Júliáék kezdetben a Váci utcai Horvát-házban éltek, majd 1853 februárjában a Hársfa utcába költöztek.

Horvát Árpádnak és Szendrey Júliának négy gyermeke született: két fiú, Attila és Árpád, illetve két leány, Viola és Ilona (Viola azonban csak néhány napot élt). A fiúk nagyon kreatív gyerekek voltak: jól rajzoltak (a Hársfa utcai lakás szobabeosztását is megörökítették rajzaikon), színházasdit játszottak, és írással is próbálkoztak. Horvát Árpád új házában szép kertje volt, amelyben a gyermekek önfeledten játszottak, édesanyjuk pedig virágait gondozta.

1867 nyarán sok év szenvedés után Szendrey Júlia elköltözött második férjétől, mert a férfi – számára riasztó – szexuális követelései miatt a házasság végletesen szétesett. Az író nő ezután a Zerge (ma Horánszky) utca 13. szám alatti házban lakott; betegsége, a méhnyakrák egyre súlyosbodott. A család (apja, Szendrey Ignác és sógorai, Petőfi István és Gyulai Pál) felolvasót fogadott mellé – Tóth József személyében, akivel szerelmesek lettek egymásba.

Szendrey Júlia fájdalmasan fiatalon: harminckilenc éves korában, 1868. szeptember 6-án hunyt el.

E történet fontos szereplője Júlia édesapja, Szendrey Ignác is, aki 1853-ban Erdődről végleg Pestre költözött. Előbb lakást bérelt, majd a Főherceg Sándor utcában (később Sándor utca) házat vett, amely kisebbik lányának, Szendrey Máriának és az ő férjének, Gyulai Pálnak is otthona lett. Szendrey 1863-ban megszerezte a Bástyá, illetve a Képiró utcai Hét Bagoly

nevű házat. Horvát Árpád napközben ebben a házban dolgozott, és itt volt a híres könyvtára is. Szendrey Júlia legkisebb gyermeke, Horvát Ilona édesanyja halála után az öreg Szendrey-nél és az özvegy Gyulai Pálnál talált nevelőszülőkre; a fiúk édesapjuknál maradtak. (Ezeket az adatokat korábban is ismertük – de az például a dokumentumkötetben szereplő érdekes újdonságok közé tartozik, hogy Tóth József már 1865-ben szerelmes verset írt Júliához.)

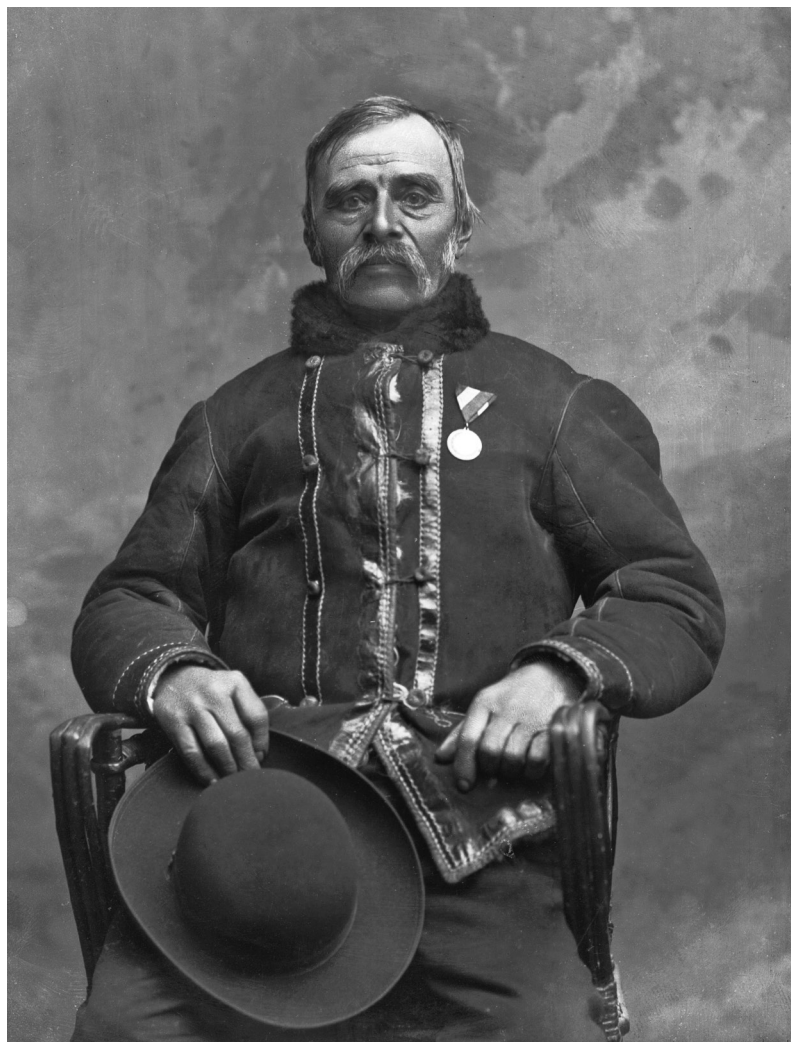
E tények felsorolása után le kell szögeznünk: Buza Péter könyve kiváló filológusi teljesítmény. De nemcsak adatokat tár fel, hanem nagyfokú érzékenységgel elemzi a vizsgált család tagjainak érzelmi életét is. A kismonográfia és a levélgyűjtemény emellett nagyon sok értékes információt nyújt az olvasó számára a vizsgált kor életkörülményeiről, társadalmi viszonyairól.

Amint azt a könyv második részének előszavából megtudhatjuk, a szövegközlés elsősorban a családi üzenőfüzetek anyagát (vagyis a fiúk és apjuk közötti napi levélváltásokat), illetve Attila és Árpád saját házi folyóiratának, a *Tarka Műveknek* a szövegét foglalja magában. Az itt közreadott írások szerzői tizenéves kamaszok voltak, akik azonban gazdag szókinccsel és széleskörű olvasottsággal rendelkeztek. Ez nem tekinthető véletlennek, ha arra gondolunk, hogy egy tehetséges író nő gyermekei voltak. Az idősebb fiú, Horvát Attila Brown Tom álnéven írt, a fiatalabbik, Horvát Árpád pedig Black Dick néven. Mindketten írtak verset és prózát is. Brown Tom általában személyes élményeit örökítette meg zsenyéiben, Black Dick ellenben kitalált szereplőkről írt (vagy olyan személyekről, akik nem voltak családtagok vagy közeli ismerősök).

A kötetben szereplő szövegek döntő többsége, mint már utaltam rá, a fiúkat nevelő vagy inkább csak eltartó apa és gyermekei közötti – napi praktikus dolgokkal kapcsolatos – üzenet. Az világosan kiderül ezekből a levelekből, hogy Horvát Árpád alig találkozott a gyermekeivel; valójában mindent írásban „beszéltek meg” egymással. Igaz, időnként némi szeretet is megmutatkozott az apa szavaiban – akkor, ha éppen betegek voltak a fiúk.

Buza Péter közöl néhány olyan levelet is, amelyet a fiúk édesanyjukhoz írtak. Ezekben a szövegekben sok érzelmes fordulat szerepel. Hangvételükre

Molnár Bálint (1828–1909) napszámos

rendkívüli, ma már szinte elképzelhetetlennek tűnő udvariasság és kedvesség jellemző.

A gyerekek írásaikban rendszeresen beszámoltak anyjuk egészségi állapotáról is. Ugyanakkor Szendrey Júlia halálának idejéből nem maradtak fenn levelek – mindenesetre különös, hogy 1868. augusztus 23-a és szeptember 30-a között nincsenek üzenetek.

Most pedig ejtsünk néhány szót Szendrey Júlia gyermekeinek sorsáról. Júliának Petőfi Sándortól egyetlen fia született: Petőfi Zoltán, akinek az élete tragikusan alakult. Tehetséges, művelt fiatalember volt, verseket írt, és műfordítással is foglalkozott, ám édesapja kiemelkedő képességeit nem örökölte. Számos helyen tanult az akkori Magyarországon, és mindenütt gondoskodással, szeretettel vették körül. Egészsége azonban törékeny volt, és nem túlságosan visszafogott életmódja csak felerősítette – bizonyos mértékig talán örökölt – betegségének végzetes hatásait. Az ifjú még huszonkettedik életévét sem töltötte be, amikor 1870 novemberében tüdőbajban meghalt.

Szendrey Júlia második házasságából született fiai sem voltak szerencsésebbek. Zoltán féltestvéréhez hasonlóan Attila is tüdőbajban halt meg – 1873-ban, huszonkét évesen. Árpád pedig neurológiai problémákkal küszködött; rászokott a morfiumra, és harminckét éves korában, 1887-ben öngyilkossággal fejezte be nem túlságosan boldog életét. Szendrey Júlia gyerekei közül csak az írónő lánya, Horvát Ilona (asszonynevén Machek Gusztávné) élhetett hosszabb és viszonylag kiegyensúlyozott életet.

Buza régi interjúk anyagát is beépítette a könyvébe. Például azt a beszélgetést, amelyet Bródy Lili, a Pesti Hírlap újságírója folytatott Szendrey Júlia idősödő lányával. Az édesanyja alakját felidéző Ilona a régi karácsonyi időszakokra emlékezett vissza a legszívesebben. Beszámolt arról, hogy Szendrey Júlia szerette egyedi ajándékokkal meglepni a családját. Ezek többnyire, ahogy a fiúk leveleiből kiderül, az általa írott és fordított mesék, elbeszélések voltak.

A kötet fontos része a Szendrey Júlia és Tóth József kapcsolatát bemutató dokumentumanyag. Mikes Lajos és Dernői Kocsis László 1930-ban megjelent adatgyűjteményéből és az előbbi szerző tanulmányából már tudhattunk erről a kapcsolatról. Buza Péter kutatásainak eredményeképpen azonban Tóth József hagyatékából egy szerelmes levél és egy vers is előkerült Tóth kézírásával, amelyek Szendrey Júliához szólnak (ezeken kívül pedig egyéb dokumentumok is, amelyek e témával kapcsolatosak). De ami még ezeknél is fontosabb: Szendrey Júlia három autográf verskézírata. (Egyik sem jelent meg nyomtatásban, és közülük csak egy – a *Kis furulyám* című alkotás – található meg az MTA Kézirattárában.)

Buza Péter irodalmi topográfusként szép feladatra vállalkozott, és eredményes munkát végzett. Könyvét ajánljuk mindazoknak az irodalomszerető olvasóknak – nemcsak szakmabelieknek –, akik érdeklődnek a híres magyar költőfeleség, Szendrey Júlia nemzetiségének élete és pályája iránt.

Ratzky Rita